

Vermeer van Delft: „De Emmaüsgangers”. (Op de tentoonstelling „Meesterwerken uit vier eeuwen” in het Museum Boymans te Rotterdam.)

LETTEREN EN KUNST.

De „Vier eeuwen” in Boymans.

Het wonder van Vermeer's „Emmaüsgangers”.

Het ligt voor de hand, dat de nieuwe aanwinst van Vermeer de groote attractie bij uitstek is gaan vormen van de tentoonstelling „Meesterwerken uit Vier Eeuwen” in het museum Boymans te Rotterdam. Altijd vindt men bezoekers in het kleine zaaltje, waar het imposante werk zeer gelukkig is opgesteld en waar onder de vele kijkers een sfeer heerscht van eerbiedig ontzag.

Hoe meer men dit werk ziet, hoe wonderbaarlijker het lijkt dat het zoo langen tijd verborgen kon blijven, zoodat niemand het bestaan ervan heeft vermoed. Deze ontdekking is er nu een geweest in den waren zin van het woord. Er wordt tegenwoordig met toeschrijvingen nogal eens vlot omgesprongen en niet alle uitspraken, ook van deskundigen, vermogen den onbevooroordeelden en belangeloozen beschouwer over zijn twijfels heen te helpen. Waar ligt trouwens de grens tuschen het werk der meesters en dat van begaafde leerlingen in wier arbeid zij een aandeel hadden? Hoe het jeugdwerk met al zijn onvolkomenheden en onzekerheden te onderscheiden van dat van tijdgenooten onder gelijksoortige omstandigheden en invloeden?

Tegenover „De Emmaüsgangers” komen zulke vragen niet op, omdat het zoo'n volmaakt gerijpt meesterwerk is, waarbij vele van Vermeer's karakteristieke kenmerken gemakkelijk ook voor den leek vallen af te lezen.

De Delftsche schilder werkte in kleine ruimten. Als hij figuren schilderde in interieur, zat hij er meestal dicht op, zoodat ook bij „De Emmaüsgangers” het geval is geweest. Niet ongewoon was het dan, dat op het voorplan een figuur met den rug naar den beschouwer toe zat (b.v. op „De soldaat en het lachende meisje” uit de collectie Frick).

De Christus verschilt aanmerkelijk van dien op de eerste, vroegste schilderij van Vermeer met een bijbelsch onderwerp: „Jesus bij Martha en Maria” uit Schotland. Maar er is overeenstemming in het lichtelijk semi-etische type van beide figuren. De dienstmaagd met de neergeslagen oogen is ook geen onbekende verschijning: Vermeer hield ervan op deze wijze het gelaat te schilderen van iemand die in aandacht toeziet.

Op de kleur is het niet noodig te wijzen. De Delftsche meester had een voorkeur voor het geel en blauw, dat in deze compositie op zoo ruime schaal met een allerfijnst gevoel voor verhoudingen is toegepast. Van het geheel blijft een lichte en heldere indruk overheerschen, bevorderd door het wit van het magnifiek geschilderde tafellaken, terwijl overigens de achtergrond eerder stemmig is gebleven.

Wil men details, dan valt te wijzen op het merkwaardige pointillé van het brood, dat aldus niet licht elders gevonden zal worden, maar dat precies zoo voorkomt op het „Melkmeisje” van het Rijksmuseum. Dit bijzondere merkteken, juist in het centrum van de compositie, lijkt daar neergezet om ten overvloede den noodigen houvast te geven! Daar is dan verder nog het witte Delftsche kannaetje, waar Vermeer ook een uitgesproken voorliefde voor had („De slapende keukenmeid” in het Metropolitan Museum te New York b.v.). Trouwens, heel het stilleven met tin en glaswerk wekt zoo onmiddellijk de gedachte op aan details van andere bekende werken, dat er wel weinig meningsverschil zal bestaan over den naam van den schilder, die zich hier onafwijsbaar opdringt.

In het bovenstaande hebben wij opzettelijk niet gesproken van „geest” en „sfeer”, waar in zulke gevallen gewoonlijk de meeste

aandacht aan wordt gewijd, wat dan ook voor de hand ligt, wijl daarin meer speelruimte overblijft voor persoonlijke appreciaties. Maar een weinig verder wilden wij toch nog gaan om te wijzen op iets zeer karakteristieks bij Vermeer, dat wij „actie in rust” zouden willen noemen. Men vindt haar ook bij figuren, die van den toeschouwer zijn afgewend, zoodat hier bij den leerling links, wiens geheele houding de spanning uitdrukt, waarmee hij toekijkt en luistert. Nog meer is de actie van iemand, die zich niet beweegt, te onderkennen in den dischgenoot rechts, die erbij zit of hij ieder oogenblik zou kunnen opspringen. Maar bij deze duidelijk uitgesproken psychologische spanning op het moment van de herkenning, ligt toch over het geheel een groote ingetogenheid, alles speelt zich af in die „Delftsche stilte”, waarover Dirk Coster eenmaal schreef. De figuur van den Christus is een van de schoonste en diepzinnigste uit de Hollandsche schilderkunst, een die het mysterie van het graf nog om zich heeft waaruit Hij is opgestaan (de kleur van het gelaat met de gesloten oogen) en die zoo dadelijk verdwijnen zal zoodat Hij wonderbaar op den weg verscheen, maar niet zonder zich bekend te hebben gemaakt in het plechtig hieratisch gebaar van Zijn Hand.

Wie had ooit kunnen denken, dat het Rotterdamsch museum nog eens verrijkt zou worden met zulk een werk van den zeldzamen Vermeer! Niet alleen dat de schilderijen van dezen meester tot de kostbaarste ter wereld behooren, maar zij komen in het geheel niet meer in den handel voor. Deze schatten worden al te nauwerig bewaard en het toeval heeft hier te hulp moeten komen, dat een werk van deze importantie zoo lang aan het speurend oog der kenners ontrok.

Men heeft het thans op zeer gelukkige wijze geëxposeerd op een donker-kleurigen achtergrond onder een zeer voordeelige belichting.

In hetzelfde kabinet zijn nog enkele werken uit de Delftsche school geplaatst, waarvan wel het belangrijkste zijn het reeds van vorige tentoonstellingen bekende „Binnenplaatsje” van Pieter de Hooch, dat thans eigendom geworden is van den heer H. E. ten Cate te Almelo en een kerkinterieur van Emanuel de Witte uit een particuliere verzameling in Zuid Holland. JAN N.

JUBILEUM IGNAZ NEUMARK.

Bijzonderheden over het feestconcert.

Zoodat bekend mag worden verondersteld, vindt Maandag 1 Augustus een volksconcert plaats in de Kurzaal ter gelegenheid van den vijftigsten verjaardag van den populairen dirigent, Ignaz Neumark, op 27 Juli.

Neumark neemt nu reeds 17 jaar zijn functie in Scheveningen waar en hij heeft door zijn werk het publiek en vele Nederlandsche kunstenaars, de laatsten als begeleider, of door uitvoering van hun werken, aan zich verplicht.

Nog nimmer werd deze sympathieke, bescheiden kunstenaar publiekelijk gehuldigd; thans wil men deze gelegenheid echter aangrijpen om hem erkentelijkheid te toonen.

Er heeft zich een huldigungscomité gevormd waarvan Z. Exc. W. Babinski, Poolsch gezant, eere-voorzitter is.

Het volksconcert zal een Beethovenavond zijn, waarvoor geheel belangeloos de medewerking werd verkregen van den violist Carl Flosch.

AFFICHE-PRIJSVRAAG.

De Commissie voor den aanmaak, propaganda en verspreiding van „Veiligheidsplaten” schrijft een prijsvraag uit. Gevraagd worden een zestal platen, die moeten dienen — door verspreiding in fabrieken, werkplaatsen en elders — als middel ter voorkoming van bedrijfsongevallen. De deelneming aan de prijsvraag staat open voor in Nederland wonende ontwerpers.

De mededingers moeten hun ontwerpen vóór 1 October 1938 hebben ingezonden aan het adres: Veiligheidsmuseum, Hobbemastraat 22, Amsterdam-Zuid.

De jury is als volgt samengesteld: Ph. van Alfen, directeur van het Adviesbureau voor reclame Van Alfen; prof. Huib Luns, hoogleraar aan de Technische Hoogeschool te

de eene volksgroep noodeloos tegen de andere op?

Ziet het „Utr. Nieuwsblad” dat nu werkelijk niet?

Maar mogelijk ligt de verklaring voor deze noodlottige blindheid van dit neutrale orgaan in den zin, die gewaagt van de „zwarte pagina in de geschiedenis der kunstmatig tot nieuw leven gewekte coalitie-politiek”.

Neutraliteit is nu eenmaal een onmogelijkheid.

Voor al persgebied. Dat dit nog eens duidelijk bleek is winst uit een trieste affaire.

† BEVOEGDHEID EN BELEID.

De „Avondpost” schrijft :

Het is niet onze bedoeling een uitvoerig overzicht te geven van de pers-commentaren op het vonnis inzake Oss. Slechts een enkel woord.

In ons artikel van Zaterdagavond constateerden wij, dat de uitspraak zich bewoog op het terrein van de bevoegdheid, maar niet op dat van het beleid. Daarop hebben wij Zondagochtend nader in het licht gesteld, dat de rechtmatigheid van „maatregelen” inzake de brigade is erkend.

Juist — zegt De Maasbode (kath.) — maar dit laatste raakt wel degelijk het beleid. Toegegeven.

In dit opzicht moet dus ons artikel van Zondagmorgen beschouwd worden als een aanvulling op dat van Zaterdagavond.

Maar meer dan een principieele rechtvaardiging van het beleid, d. w. z. van het treffen van eenigerlei maatregel, is dat deel der uitspraak zeer stellig niet, aangezien het voornaamste punt van het beleid (namelijk de inhoud der maatregelen zelve) uitdrukkelijk buiten beschouwing werd gelaten.

Hiermede zijn ons beider standpunten zóó dicht tot elkaar genaderd, dat verdere gedachtenwisseling overbodig schijnt.

Juist doordat het vonnis van het Ambtenarengerecht zich niet uitsluitend beperkte tot de bevoegdheidskwestie, maar ook het gebruik maken van de bevoegdheid onvermijdelijk en noodzakelijk verklaarde, gezien de tekortkomingen van de klagers, is het zoo'n belangrijke stap op den weg, die op een bepaald oogenblik noodwendig moest worden ingeslagen: het terugbrengen van de, deels om zeer bedenkelijke motieven, hopeloos opgeblazen kwestie-Oss tot haar juiste proporties.

kinderen op een en dezelfde school hetzelfde onderwijs konden ontvangen onafhankelijk van eenig „kerkelijk dogma”. Leerstellig onderricht ging boven de bevattings van jonge kinderen; psalmversjes van buiten geleerd, werden geradbraakt; Bijbelteksten werden onbegrepen opgedreund. Men moest met dat alles wachten tot de jonge mensch zelf zou kunnen kiezen tuschen... geloof en rede.

Het Deutsche nationaal-socialisme echter denkt er anders over. Het heeft het schoolwezen geunificeerd. De eerste vier schooljaren moeten worden doorgebracht op de „Volksschule”, waardoor practisch de bijzondere scholen voor de eerste vier leerjaren worden uitgeschakeld. Want met deze wet bedoelt men de Deutsche jeugd een grondige nationaal-socialistische opleiding te geven.

Ziedaar de strijd voor de vrije, wat ons betreft, de Christelijke school, volkomen gerechtvaardigd. Men is begonnen met te zeggen, dat het geestelijk leven geheel en al vrij zou blijven; de godsdienst moest echter op eigen terrein blijven en zich niet vermengen of bemoeien met de politiek.

Een stap verder was, dat de Kerk ondergeschikt werd gemaakt aan het staatsgezag: de predikanten moesten het nationaal-socialisme trouw zweren en Ds. Niemöller verkwinnt in gevangenis en concentratiekamp.

Thans is de derde stap gedaan. Het recht der ouders om hun kinderen te onderwijzen en te doen onderwijzen in de eerste beginselen der Christelijke leer wordt ruwweg met voeten getreden. De school wordt in dienst gesteld van de nationaal-socialistische opvoeding der jeugd.

Zou er in het Deutsche volk kracht zijn om een schoolstrijd te beginnen? Dat is de bange vraag, welke thans in onze harten brandt. En — merkwaardig — niet alleen in die van de voorstanders der vrije school in ons land; deze vraag leeft ook bij hen, die meenen, dat één school, maar zonder Bijbel, plaats biedt aan alle kinderen in Nederland. Zien zij thans hun inconsequentie nog niet in?

Belediging van volksgroepen.

In de N. Tijl. Crt.” schrijft dr. A. Arts:

In Het Volk stond een uit den Haag geschreven opwekking tot de politie om een bezoek te brengen aan een Duitschen boekhandel in de residentie, waar o.a. te verkrijgen is een zeer anti-joodsch